

ZASADY SELEKCJI OSOBNICZEJ I POPULACYJNEJ ZWIERZĄT ŁOWNYCH W POLSCE ORAZ ZASADY POSTĘPOWANIA PRZY OCENIE PRAWIDŁOWOŚCI ODSTRZAŁU

Tekst jednolity z dnia 25 kwietnia 2006 r.

Wstęp

Zgodnie z ustawą Prawo łowieckie z 1995 r. (Dz. U. z 2002 r. Nr 42, poz. 372 i Nr 113, poz. 984 oraz z 2004 r. Nr 92, poz. 880; Nr 172, poz. 1802, Nr 173, poz. 1808) do zadań Polskiego Związku Łowieckiego należy ustalanie kierunków i zasad rozwoju łowiectwa, zasad selekcji populacyjnej i osobniczej zwierząt łownych.

Niniejsze zasady dotyczą zwierzyny grubej i odnoszą się do selekcji osobniczej i populacyjnej realizowanej **w ustabilizowanych zwierzostanach**. **Gospodarowanie zwierzyną w łowiskach o zachwianej strukturze może odbiegać od prezentowanych zasad selekcji populacyjnej, w okresie dochodzenia do ustabilizowania populacji.**

Prowadząc nowoczesną gospodarkę łowiecką populacjami zwierząt łownych, należy stale pamiętać, że priorytetem w jej realizacji jest, zgodnie z Ustawą m.in. konieczność utrzymywania właściwej struktury płciowej i wiekowej oraz liczebności populacji zwierzyny dla zapewnienia równowagi ekosystemów oraz realizacji głównych celów gospodarczych w rolnictwie, leśnictwie i rybactwie.

Ustalając łowieckie rejony hodowlane w 1997 r. zakładano wdrożenie realizacji zasady wielkoobszarowego planowania łowieckiego w gospodarce łowieckiej. Z całą pewnością zasada ta jest słuszna w odniesieniu do niektórych gatunków zwierzyny grubej, takich jak: jeleń, dzik czy łos i w odniesieniu do nich należy ją wprowadzić do praktyki łowieckiej.

Jednym z ważnych zadań jest również przygotowanie i wdrożenie systemu organizacji i monitoringu gospodarki łowieckiej w Polsce, które stanowić będą niezbędny element skutecznego wdrażania uchwalonych przez NRŁ „Zasad selekcji populacyjnej i osobniczej zwierząt łownych”.

Niniejsze „Zasady.....” są zasadami, które po uzupełnieniu i uszczegółowieniu w poszczególnych okręgach PZŁ przez zespoły składające się z przedstawicieli PZŁ, wojewodów i dyrektorów RDLP, stanowić będą szczegółowe zasady dla każdego okręgu PZŁ w zakresie selekcji populacyjnej i osobniczej oraz kryteria odstrzału dla poszczególnych gatunków zwierzyny grubej.

Zespoły te powinny również dokonać analizy wieloletnich łowieckich planów hodowlanych (WŁPH) i wytyczyć główne kierunki gospodarowania zwierzyną w ramach funkcjonujących do 2007 r. WŁPH. W przypadku zaistnienia takiej potrzeby zespoły te wystąpią do właściwych dyrektorów RDLP z wnioskami o dokonanie korekt WŁPH dla poszczególnych obwodów.

Sposób powoływania okręgowych komisji oceny prawidłowości odstrzałów samców zwierzyny płowej i muflonów, zespołów oceniających oraz szczegółowe ustalenia w sprawie oceny i znakowania trofeów ocenionych, określi zarządzenie Zarządu Głównego PZŁ, podobnie jak udział przedstawicieli PZŁ w zespołach oceniających w obwodach zarządzanych przez ALP i ANR.

Przedstawione dalej „Zasady selekcji populacyjnej i osobniczej zwierząt łownych” odnoszą się, jak zaznaczono wcześniej, **do populacji ustabilizowanych**. Ich ramy pozwalają na w miarę nieskrępowane korzystanie z nich, zarówno z punktu widzenia kryteriów selekcji, jak i gospodarowania gatunkami zwierzyny grubej w konkretnych łowiskach. Wymaga to jednak stworzenia stałego monitoringu gospodarowania zwierzyną i jej jakości osobniczej. Umożliwi to określenie jakości populacji w kolejnych okresach stosowania zasad, a tym samym da podstawę do rzetelnej ich oceny w kolejnych dekadach.

ŁOŚ

Struktura płci populacji winna wynosić:

1:1 do 1:1,5 na korzyść kłep

Przyrost zrealizowany

Nie powinien być ustalany na poziomie powyżej 20% wiosennego stanu populacji, tj. powinien kształtować się na poziomie średniego przyrostu zrealizowanego. Proporcja ta może być korygowana jedynie w przypadku dysponowania dla lokalnych populacji szczegółowymi danymi o wielkości realnego przyrostu w danym roku.

Zagęszczenie

Za zagęszczenie pozwalające na prowadzenie właściwej gospodarki łosiem przyjmuje się zagęszczenie wynoszące ok. 5 osobników na 1000 ha powierzchni leśnej i bagiennej rejonu hodowlanego.

Struktura pozyskania winna wynosić:

a) w grupach płciowo - wiekowych

- byki - około 40 %
- kłepy - około 40 %
- łoszaki - do 20 %

Przy strukturze płci populacji na poziomie 1:1,5 należy bezwzględnie zachować równowagę ilościową byków i kłep w odstrzale.

b) w klasie wieku byków

Wyróżnianie klas wieku, jak to ma miejsce np. u jeleni, w przypadku łosi jest nieuzasadnione ze względu na brak wiarygodnych kryteriów morfologicznych i trudności w precyzyjnym rozpoznaniu wieku byków na podstawie sylwetki zwierzęcia.

Kryteria oceny prawidłowości odstrzału byków łosia

Przy ustalaniu kryteriów selekcji u łosi – byków bierze się pod uwagę jedynie cechy poroża.

Łosie – byki selekcyjne

Opis poroża	Ocena
- szpicaki, szydlarze, widłaki i szóstaki nieregularne	O
- wszystkie regularne szóstaki w typie badylarza oraz silniejsze badylarze z porożem szóstaka na jednej tyce	X
- półłopatacze i łopatacze oraz badylarze o porożu regularnym powyżej szóstaka	XX

Łosie – byki łowne

Opis poroża	Ocena
- silne badylarze powyżej regularnego szóstaka oraz byki o porożu typu łopatacza	0

Ustalenia dodatkowe

1. Odstrzał byków łownych nie powinien przekraczać 5% puli odstrzałowej byków w skali rejonu hodowlanego oraz może być przyznawany jedynie w obwodach, gdzie łosie występują stale.
2. Jako byki łowne powinny być odstrzeliwane osobniki stare, w szczytowej fazie rozwoju poroża.

Selekcja kłep i łoszaków

Pozyskanie kłep i łoszaków należy prowadzić w pierwszej kolejności poprzez odstrzał sztuk chorych i cherlawych, o masie tuszy mniejszej niż przeciętna oraz kłep starych i prowadzących słabe potomstwo.

Kłepy prowadzące bliźnięta oraz łoszaki – bliźnięta powinny być oszczędzane.

JELEŃ SZLACHETNY

W populacjach ustabilizowanych należy prowadzić gospodarowanie populacjami jelenia szlachetnego według poniższych zasad i z uwzględnieniem podanych wskaźników.

Struktura płci

Pożądana struktura płci powinna kształtować się w przedziale od 1:1 do 1:1,5 na korzyść łań.

Przyrost zrealizowany

W zależności od struktury płci, presji drapieżników, kłusownictwa i innych czynników wpływających na ubytki, przyrost zrealizowany może kształtować się w przedziale od 10 – 30% stanu wiosennego populacji. W uzasadnionych przypadkach np. straty wywołane przez wilki, kłeski żywiołowe, przyrost zrealizowany może wynosić mniej niż 10%.

Zagęszczenie

Za optymalne zagęszczenie, pozwalające na prowadzenie właściwej gospodarki jeleniem, uważa się zagęszczenie wynoszące 15 - 35 osobników na 1000 ha powierzchni leśnej obwodu. W uzasadnionych przypadkach dopuszcza się zagęszczenie do 50 osobników na 1000 ha powierzchni leśnej obwodu.

Struktura pozyskania

Plan odstrzału musi wynikać z rzeczywistego stanu populacji i nie może być prostym przełożeniem wskaźników modelowych. W populacjach o zachwianej strukturze wiekowej, w grupie jeleni – byków i przewadze osobników w I klasie, a taką sytuację obserwujemy w większości łowisk w Polsce, należy podjąć zdecydowane kroki prowadzące do zmiany tej sytuacji.

Winno to nastąpić poprzez ochronę byków prawidłowo rozwijających się w II klasie wieku oraz ograniczenie nadmiernego odstrzału w klasie I. **Odstrzał w I klasie wieku nie może w żadnym przypadku przekraczać 50% stanu jeleni – byków przeznaczonych do odstrzału w danym sezonie**, a tym samym niedopuszczalnym jest, aby jelenie – byki były zamiennie realizowane w innych niż zaplanowane klasach wiekowych. Jednocześnie należy stwierdzić, że niezrealizowanie planu odstrzału w danym sezonie jeleni – byków nie powinno skutkować w najbliższych 3 - 5 latach sankcjami, o których mowa w art. 30 ust. 1 ustawy Prawo łowieckie.

W zależności od aktualnego w danej populacji stanu struktury wiekowej w grupie jeleni – byków, należy w najbliższych 3 – 5 latach obniżyć odstrzał byków nawet o 30% aktualnie realizowanego pozyskania, zarazem realizując odstrzał w grupie łań na dotychczasowym poziomie. **Przy odstrzale łań szczególną uwagę należy zwracać na rozpoznanie łąni – licówki – i w żadnym wypadku nie dokonywać jej odstrzału.**

Struktura pozyskania jelenia szlachetnego winna wynosić:

a) w grupach płciowo - wiekowych:

- byki 30 - 40%
- łanie 40 - 50%
- cielęta do 30%

b) w klasach wieku byków:

- I klasa wieku (1 – 4 poroże, 2 – 5 rok życia) 30 - 50%
- II klasa wieku (5 – 9 poroże, 6 – 10 rok życia) 30 - 50%
- III klasa wieku (10 poroże i powyżej, 11 rok życia i starsze) do 20%

Kryteria oceny prawidłowości odstrzału byków jelenia szlachetnego

Klasa wieku	Poroże rok życia	Opis poroża	Ocena
I klasa wieku	<u>1 poroże</u> 2 rok życia	- szpicaki o długości tyk do 20 cm, tj. do średniej długości łyżek	O
		- szpicaki o długości tyk powyżej 20 cm do 30 cm, tj. do 1,5 długości łyżek	X
		- szpicaki o długości tyk powyżej 30 cm, tj. powyżej 1,5 długości łyżek oraz szpicaki o tykach rozwidlonych i koronne – niezależnie od długości	XX
I klasa wieku	<u>2 poroże</u> 3 rok życia	- ósmaki nieregularne i poniżej tej formy,	O
		- ósmaki regularne, byki powyżej regularnego ósmaka,	X XX
I klasa wieku	<u>3 i 4 poroże</u> 4 – 5 rok życia	- wszystkie byki niekoronne,	O
		- wszystkie byki jednostronnie koronne,	X
		- wszystkie byki obustronnie koronne	XX
II klasa wieku	<u>5–9 poroże</u> 6–10 rok życia	- wszystkie byki niekoronne i jednostronnie koronne bez względu na masę poroża oraz obustronnie koronne o masie poroża poniżej ...*... kg (ustalonej dla okręgu),	O
		- byki obustronnie koronne o masie poroża od ...*... kg do ...*... kg (ustalonej dla okręgu),	X
		- byki obustronnie koronne o masie poroża powyżej ...*... kg (ustalonej dla okręgu) i wszystkie byki obustronnie koronne medalowe.	XX
III klasa wieku	10 poroże i powyżej 11 rok życia i starsze	- wszystkie byki niekoronne i jednostronnie koronne oraz obustronnie koronne o masie poroża poniżej ...*... kg (ustalonej dla okręgu) oraz prawidłowo wykonany odstrzał łowny,	O
		- byki obustronnie koronne o masie poroża powyżej ...*... kg (ustalonej dla okręgu) lecz niemedalowe pozyskane na odstrzał selekcyjny,	X
		- byki obustronnie koronne medalowe pozyskane na odstrzał selekcyjny.	XX

Ustalenia dodatkowe

1. Za byka łownego uznaje się byka w III klasie wieku (w 11 roku życia i starszego) o prawidłowo ukształtowanym porożu (obustronnie koronnego), o masie wieńca powyżej ....*... kg (*ustalonej dla okręgu*).
2. Za odnogę uznaje się każdy odrostek o długości powyżej 3 cm w I klasie wieku oraz powyżej 5 cm w II i III klasie wieku.
3. Pozyskanie myłkusa i szydlarza uznawane jest zawsze za odstrzał prawidłowy bez względu na przyznaną do odstrzału klasę wieku i nie przyznaje się za nie punktów niebieskich.
4. Podawana masa poroża jest masą brutto (wieniec z czaszką, bez żuchwy).

Selekcja łań i cieląt.

Pozyskanie łań i cieląt należy prowadzić poprzez odstrzał sztuk o masie tuszy mniejszej niż przeciętna w rejonie hodowlanym, łań starych i późno urodzonych cieląt. Jako zasadę należy przyjąć, że strzelając cielę z chmary, należy w pierwszej kolejności wybrać sztukę najstarszą. Jeżeli istnieje konieczność odstrzału łani i jej cielaka, to jako bezwzględną zasadę należy przyjąć, że w pierwszej kolejności strzelamy cielę a ewentualnie potem łanię – nigdy odwrotnie.

JELEŃ SIKA.

Zasady tu przedstawione odnoszą się do gatunku, który z punktu widzenia gospodarki łowieckiej prowadzonej w Polsce ma znaczenie lokalne i praktycznie w chwili obecnej odnosi się do jednej populacji występującej w okolicach Kadyn na terenie elbląskiego okręgu PZŁ.

W populacji tej zaleca się na bazie zgromadzonych wieloletnich doświadczeń prowadzić gospodarowanie jeleniem sika wg następujących zasad:

Struktura płci w populacji winna wynosić:

1:1 do 1:1,2 na korzyść łań

Przyrost zrealizowany

20-35 % wiosennego stanu populacji

Struktura pozyskania winna wynosić:

a) w grupach płciowo - wiekowych

- byki do 40 %
- łanie do 50 %
- cielęta do 20 %

b) w klasach wieku byków

- I klasa wieku - (1 - 3 poroże; 2 - 4 rok życia) – 30- 40 %
- II klasa wieku - (4 poroże i wyżej; 5 rok życia i starsze) - 60 – 70 %

Kryteria oceny prawidłowości odstrzału byków jelenia sika

Klasa wieku	Poroże	Opis poroża	Ocena
	rok życia		
I klasa wieku	I poroże	- szpicaki o tykach cienkich, ostro zakończonych o długości do 15 cm,	O
	2 rok życia	- szpicaki o tępo zakończonych tykach oraz szpicaki o tykach ostro zakończonych o długości powyżej 15 cm.	

	<u>II poroże</u> 3 rok życia	<ul style="list-style-type: none"> - szydlarze i widłaki o tykach nie przekraczających 15 cm oraz widłaki o masie poroża do ....*... dag (<i>ustalonej w okręgu</i>), - szydlarze o tępo zakończonych tykach powyżej 15 cm oraz mocne widłaki o masie poroża powyżej .....dag (<i>ustalonej w okręgu</i>). 	O
	<u>III poroże</u> 4 rok życia	<ul style="list-style-type: none"> - nieregularne szóstaki i poniżej tej formy oraz szóstaki o krótkich opierakach (do 3 cm) i bez opieraków oraz ósmaki mające widlice o równych długościach odnóg, - regularne szóstaki oraz nieregularne ósmaki o prawidłowej budowie widlicy, - mocne ósmaki regularne i powyżej tej formy poroża. 	O X XX
II klasa wieku	<u>IV poroże</u> 5 rok życia	<ul style="list-style-type: none"> - słabe szóstaki i poniżej tej formy oraz ósmaki, których widlice mają odnogi równej długości lub stosunek długości grotu do odnogi wynosi mniej niż 3:1, - regularne, mocne szóstaki oraz prawidłowo wykształcone ósmaki o masie poroża powyżej ....*... dag (<i>ustalonej w okręgu</i>), - regularne, prawidłowo wykształcone ósmaki (medalowe) i powyżej tej formy poroża. 	O X XX
	<u>V poroże i następane</u> 6 rok życia i starsze	<ul style="list-style-type: none"> - wszystkie byki poniżej ósmaka oraz ósmaki o wyraźnych cechach selekcyjnych (wygięte tyki, widlice o równej długości odnóg, wąsko ustawione tyki, stosunek długości grotu do odnogi wynosi mniej niż 3:1) oraz prawidłowo zrealizowany odstrzał łowny, - regularne, prawidłowo wykształcone ósmaki niemetalowe o masie poroża powyżej ...*... dag (<i>ustalonej w okręgu</i>) i byki powyżej ósmaka oraz odstrzał byka medalowego w 6 roku życia na odstrzał łowny, - odstrzał byka medalowego na odstrzał selekcyjny. 	O X XX

Ustalenia dodatkowe

1. Za łownego uznaje się byka w 7-ym roku życia i starszego o formie co najmniej regularnego, mocnego ósmaka o prawidłowo ukształtowanym porożu.
2. Masa poroża określona w tabeli odnosi się do masy brutto (wieniec z czaszką, bez żuchwy).
3. Wszelkich „odrostów” tyki, nietypowych dla poroża jelenia sika, nie traktuje się jako odnóg wieńca.
4. Nie przyznaje się punktu niebieskiego za odstrzał prawidłowy w niższej klasie wieku niż określono w upoważnieniu.

Selekcja łań i cieląt

Pozyskanie łań i cieląt należy prowadzić poprzez odstrzał sztuk o masie tuszy mniejszej niż przeciętna w rejonie hodowlanym, łań starych i późno urodzonych cieląt. Jako zasadę należy przyjąć, że strzelając cielę z chmary, należy w pierwszej kolejności wybrać sztukę najstarszą. Jeżeli istnieje konieczność odstrzału łani i jej cielaka, to jako bezwzględną zasadę należy przyjąć, że w pierwszej kolejności strzelamy cielę a ewentualnie potem łań – nigdy odwrotnie.

DANIEL

Zaleca się preferowanie intensywnego gospodarowania populacjami daniela w niezbyt dużych kompleksach leśnych, w których tylko nielicznie występuje jeleń i to szczególnie o słabej jakości osobniczej. Dotyczy to przede wszystkim Wielkopolski, Kujaw, Pomorza i Opolszczyzny.

Daniele występują w naszych łowiskach przeważnie w izolowanych populacjach. Celowe zatem byłoby utworzenie zwartej zasięgu ich występowania w określonych rejonach poprzez przeprowadzenie odpowiednich introdukcji. Działania te poprzedzone winny być każdorazowo oceną jakości środowiska. Ważny jest również fakt, że nie stwierdzono dotychczas sugerowanego często konfliktu (dysoperacji) między jeleniem i daniela na terenach ich występowania w dużych kompleksach leśnych. Należy jednak unikać introdukcji daniela do dużych kompleksów leśnych, gdzie jeleń szlachetny ma dobre warunki do funkcjonowania populacji i jest tam trwałym elementem istniejącej fauny.

Struktura płci

Powinna docelowo w populacjach ustabilizowanych wynosić 1:1,5 na korzyść łań. Większy udział łań dotyczyć może tylko niewielkich populacji (lub raczej ugrupowań osobników) introdukowanych, gdzie celem jest uzyskanie możliwie szybkiego wzrostu liczebności. W takich przypadkach struktura pozyskania może odbiegać od ramowych zasad gospodarowania populacjami daniela.

Zagęszczenie

W korzystnych warunkach środowiskowych zagęszczenie może wynosić około 30 - 35 osobników na 1000 ha powierzchni leśnej obwodu.

Przyrost zrealizowany we właściwie funkcjonujących populacjach, powinien kształtować się na poziomie 25 – 30% stanu wiosennego populacji.

Struktura pozyskania:

a) w grupach płciowo - wiekowych

- byki 30 - 40%
- łanie do 50%
- cielęta 10 – 20%

b) w klasach wieku danieli byków

- I klasa wieku (1-2 poroża; 2-3 roku życia) 30 – 40%
- II klasa wieku (3-6 poroża; 4-7 roku życia) 40 - 50%
- III klasa (7 poroże i dalsze; 8 rok życia i starsze) do 20%

Kryteria oceny prawidłowości odstrzału danieli - byków

Klasa wieku	<u>Poroże</u> rok życia	Opis poroża	Ocena
I klasa wieku	<u>1 poroże</u> 2 rok życia	- guziki oraz szpicaki o średniej długości tyk do 8 cm,	O
		- szpicaki o średniej długości tyk 8-12 cm,	X
		- szpicaki o średniej długości tyk powyżej 12 cm.	XX

	<u>2 poroże</u> 3 rok życia	<ul style="list-style-type: none"> - szydlarze, słabe łyżkarze o średniej długości obu tyk do ....*... cm i o średnim spłaszczeniu górnej części obu tyk węższym od ....cm (<i>ustalonych dla okręgu</i>), - łyżkarze o średniej długości obu tyk od ....*... do ....*... cm lub o średnim spłaszczeniu górnej części obu tyk od .....do ....cm (<i>ustalonych dla okręgu</i>) - mocne łyżkarze o średniej długości obu tyk powyżej ....*... cm lub o średnim spłaszczeniu obu tyk powyżej ..... cm (<i>ustalonych dla okręgu</i>) oraz łopatacze. 	O X XX
II klasa wieku	<u>3-6 poroże</u> 4-7 rok życia	<ul style="list-style-type: none"> - wszystkie formy poniżej łopatacza oraz łopatacze o głębokich zatokach rozdzielających płaszczyznę łopaty na co najmniej połowie jej długości, a także byki o wyjątkowo krótkich i wąskich łopatach, - byki o łopatach normalnie rozwiniętych, jednak o długości łopat poniżej połowy wysokości tyk - byki o prawidłowych łopatach, których długość wynosi ponad połowę długości tyk 	O X XX
III klasa wieku	7 poroże i <u>powyżej</u> 8 rok życia i starsze	<ul style="list-style-type: none"> - wszystkie formy poniżej prawidłowo rozwiniętego łopatacza, oraz normalnie rozwinięte łopatacze o masie poroża poniżej ...*.. kg (<i>ustalonej dla okręgu</i>) oraz prawidłowo wykonany odstrzał łowny, - mocne, prawidłowo rozwinięte łopatacze o masie poroża powyżej ....*... kg (<i>ustalonej dla okręgu</i>) o trofeum niemedalowym pozyskane na odstrzał selekcyjny, - mocne, prawidłowo rozwinięte łopatacze o trofeum medalowym, pozyskane na odstrzał selekcyjny. 	O X XX

Ustalenia dodatkowe:

1. Za byka łownego uznaje się regularnego łopatacza w 8 roku życia i starszego o prawidłowo ukształtowanych łopatach.
2. Ilekroć w kryteriach mowa jest o masie poroża dotyczy to masy poroża brutto tj. masy poroża z pełną czaszką i bez żuchwy.
3. Za selekcyjne uznaje się wszystkie myłkusy i szydlarze w każdej klasie wieku i nie przyznaje się za ich odstrzał punktów niebieskich.

Selekcja łań i cieląt

Pozyskanie łań i cieląt należy prowadzić poprzez odstrzał sztuk o masie tuszy mniejszej niż przeciętna w rejonie hodowlanych łań starych i późno urodzonych cieląt. Jako zasadę należy przyjąć, że strzelając cielę z chmary, należy w pierwszej kolejności wybrać sztukę najstarszą. Jeżeli istnieje konieczność odstrzału łani i jej cielaka, to jako bezwzględną zasadę należy przyjąć, że w pierwszej kolejności strzelamy cielę a ewentualnie potem łanię – nigdy odwrotnie.

SARNA

Średnie zagęszczenie sarn w łowiskach polskich wynosi obecnie 2,36 osob./100ha powierzchni obwodów i wykazuje duże różnicowanie. Poniżej 2 osob./100 ha jest w 20 okręgach. Powyżej 4 osob./100 ha w czterech okręgach. Nawet na terenie jednego okręgu zagęszczenia wykazują znaczące różnice. Dlatego też gospodarowanie populacjami sarny wymaga od nas w najbliższym okresie szczególnej uwagi.

Struktura płci

Pożądana struktura płci powinna kształtować się w przedziale od 1 : 1,5 do 1 : 2,5 na korzyść kóz.

Przyrost zrealizowany

Przyrost zrealizowany powinien wynosić od 10 do 30% stanu wiosennego populacji. W zależności od tego czy w obwodzie występują duże drapieżniki, nadmierna ilość lisów, gęsta sieć dróg lub wzmożone kłusownictwo, wielkość pozyskania powinna być ustalona na poziomie od 50% do 100% przyrostu zrealizowanego.

Zagęszczenie

Optymalne zagęszczenie powinno wynosić od 3 do 10 osob./100 ha powierzchni obwodów (nawet do 15 szt.). Zważywszy na aktualne zagęszczenie sarny w naszych łowiskach należy uczynić wszystko, aby w ciągu najbliższych lat doprowadzić do stanu, w którym nie będzie ono niższe od 2-3 osob./100 ha powierzchni obwodu łowieckiego.

Struktura pozyskania:

a) w grupach płciowo - wiekowych:

rogacze	- 40 - 50%
kozy	- 40 - 50%
koźłeta	- do 20% - ze wskazaniem koźląt płci żeńskiej

b) w klasach wiekowych sarn rogaczy:

I klasa (1-2 poroże; 2-3 rok życia)	- do 50%
II klasa (3 poroże i dalsze; 4 rok życia i starsze)	- dopełnia do 100%

Kryteria oceny prawidłowości odstrzału sarn - rogaczy

Klasa wieku	Poroże rok życia	Opis parostków	Ocena
I klasa wieku	1 poroże 2 rok życia	- guzikarze, myłkusy oraz szpicaki i widłaki o długości parostków do około 8 cm, tj. do średniej długości łyżek	O
		- szpicaki oraz widłaki o długości parostków powyżej 8 cm	X
		- szóstaki	XX
	2 poroże 3 rok życia	- szóstaki nieregularne i poniżej tej formy	O
		- regularne szóstaki i powyżej tej formy o masie do.....g (ustalonej dla okręgu)	X
		- regularne szóstaki i powyżej tej formy o masie większej niż .....g (ustalonej w okręgu)	XX
II klasa wieku	3 poroże i starsze 4 rok życia i starsze	- nieregularne szóstaki i poniżej tej formy oraz regularne szóstaki o masie parostków poniżej ....*... g (ustalonej w okręgu) oraz prawidłowo wykonany odstrzał łowny,	O
		- regularne szóstaki lub powyżej tej formy o masie parostków od ..*... g do ....*... g (ustalonej w okręgu),	X

		- regularne szóstaki lub powyżej tej formy o masie parostków powyżej ... * .... g (ustalonej w okręgu).	XX
--	--	---	----

Ustalenia dodatkowe

1. Za rogacza łownego uznaje się regularnego szóstaka (lub powyżej tej formy), w wieku od szóstego roku życia wzwyż, o masie trofeum ponad przeciętną (ustaloną dla okręgu).
2. Za selekcyjne uznaje się wszystkie myłkusy i szydlarze oraz nie przyznaje się za ich odstrzał punktów niebieskich.
3. Zaleca się oszczędzanie szpicaków o długości tyk powyżej długości łyżek.
4. Przy ocenie prawidłowości odstrzału za odnogę uznaje się w I klasie wieku odrostek o długości powyżej 1 cm, a w II klasie wieku – odrostek o długości powyżej 3 cm.
5. Wyznaczając średnią masę parostków w II klasie wieku w danym okręgu należy pamiętać, iż poza średnią masą parostków w II klasie wieku, należy ustalić również wartość graniczną przy odstrzale kwalifikowanym na dwa punkty czerwone. Wartość ta musi być większa od średniej masy parostków w II klasie, a mniejsza od minimalnej masy parostków medalowych.
6. Podawana masa parostków jest masą brutto (parostki z czaszką bez zuchwy).
7. W przypadku uszkodzenia mechanicznego jednej tyki oceny dokonuje się na podstawie wyglądu drugiej zakładając, że tyka uszkodzona miała taki sam kształt (zasada ta dotyczy wszystkich samców zwierzyny płowej).

Selekcja kóz i koźląt

Należy dążyć do pozyskania jak największej liczby kóz nie prowadzących oraz sztuk cherlawych i chorych. Należy eliminować z populacji kozy prowadzące więcej niż dwoje koźląt, pamiętając, że w takiej sytuacji najpierw należy dokonać odstrzału koźląt.

Wśród koźląt całość pozyskania należy w zasadzie zrealizować w grupie kózek, przyjmując jednak zasadę, że z bliźniąt w pierwszej kolejności wybieramy do odstrzału sztukę słabszą.

DZIK

Struktura płciowa

Należy dążyć do uzyskania struktury płci u dzików dorosłych w proporcji co najmniej 1:1, lub z niewielką przewagą osobników męskich.

Zagęszczenie

Trudno jest wyznaczyć optymalne, czy dopuszczalne wskaźniki zagęszczenia populacji, o tym bowiem decyduje przede wszystkim poziom szkód w uprawach rolnych limitujący możliwości finansowe dzierżawców lub zarządców obwodów łowieckich. Z punktu widzenia ochrony lasu zagęszczenie powinno być nawet wysokie, gdyż szkody w drzewostanach są minimalne, a dzik jest przede wszystkim bioindykatorem zagrożenia lasu przez niektóre owady oraz w znacznym stopniu może ograniczyć ich gradacje.

Przyrost zrealizowany

W naszych warunkach wynosi od 50 do 150% stanu wiosennego populacji (choć bardziej poprawnym określeniem byłoby – stanu przedrozrodczego, gdyż wyproszenia zdarzają się często już zimą). Dolny wskaźnik przyrostu dotyczy wyłącznie niektórych terenów o surowych warunkach klimatycznych i występowaniu dużych drapieżników, tzn. przede wszystkim wilka.

Na takim samym poziomie powinno planować się wysokość rocznego pozyskania.

Podczas odstrzału należy dążyć do pozyskania przede wszystkim osobników żeńskich z wyjątkiem loch (tj. samic w 3 roku życia i starszych).

Struktura pozyskania według grup wiekowych:

- warchlaki 40 – 60%
- przelatki 20 – 40%
- starsze niż 2-letnie do 20%

- *Warchlaki* - to dziki w pierwszym roku życia (do ukończenia 12 miesiąca). W praktyce za górną granicę przedziału uznaje się koniec roku gospodarczego, czyli 31 marca, choć pewna część osobników z tej klasy może być już nieco starsza.
- *Przelatki* - to osobniki od 13-go do 24-go miesiąca życia (z zastrzeżeniem jak u warchlaków).

Ustalenia dodatkowe

1. Zaleca się oszczędzanie mocnych przelatków, które np. w roku nasiennym dębów i buków mogą późną jesienią osiągnąć masę tuszy 60 – 70 kg.
2. Konieczne jest wprowadzenie zasady oszczędzania wycinków - samców w 3-4 roku życia, które nie mogą jeszcze prezentować prawie żadnych wartości trofeowych.

MUFLON

O gospodarowaniu populacją muflona możemy mówić, gdy w zainwentaryzowanej wolnej populacji mamy co najmniej 30 sztuk tych zwierząt. Jest to bardzo istotne, gdyż występują w Polsce nieustabilizowane populacje pochodzące z introdukcji i z przygranicznych, głównie czeskich, migracji.

Muflony preferują pagórkowate i górskie obszary leśne porośnięte drzewostanem liściastym lub mieszanym z bogatą warstwą krzewów (malina, jeżyna) w runie. Duże znaczenie ma obecność ekotonów (las – pole) oraz wszelkich trawiastych przestrzeni otwartych. Odpowiednie warunki stwarza podłoże kamieniste i skalne, niekorzystne są natomiast siedliska podmokłe.

W ustabilizowanych populacjach muflona wskaźniki populacyjne powinny kształtować się w sposób następujący:

Struktura płciowa

Docelowy stosunek płci w populacjach muflona powinien wynosić 1 : 1,5 na korzyść owiec.

Ważnym wskaźnikiem jest aby jeden tryk dojrzały (w 4 roku życia i starszy) przypadał na maksymalnie 5 owiec zdolnych do rozrodu tj. samic w 2 roku życia i starszych. Ważne jest aby w populacji reprezentowane były samce w różnym wieku.

Zagęszczenie populacji, nie powodujące dotkliwych szkód w lasach, może wynosić 30 - 60 osobników na 1000 ha powierzchni leśnej obwodu

Przyrost zrealizowany u muflonów mieści się w optymalnych warunkach w przedziale 25 - 35% liczebności populacji wiosną. Zalecany jednak rozmiar pozyskania w naszych populacjach powinien wynosić 20 - 30% wiosennego stanu populacji. Ważnym czynnikiem mogącym obniżyć poziom przyrostu zrealizowanego w łowisku, jest duża ilość waleśających się psów oraz duży stan populacji dzika.

Struktura pozyskania:

a) w grupach płciowo - wiekowych

- tryki 35 – 45%,
- owce 35 – 40%,
- jagnięta do 20%.

b) w klasach wieku tryków

- I klasa wieku	2 - 4 roku życia	40%
- II klasa wieku	5 - 7 roku życia	30%
- III klasa wieku	8 rok życia i starsze	30%

Kryteria oceny prawidłowości odstrzału tryków muflona

Klasa wieku	Rok życia	Opis ślimów	Ocena
I klasa wieku	2-4 rok życia	- tryki mające ślimy o długości do ....*.. cm (<i>ustalone w okręgu</i>) lub o wybitnie niesymetrycznym ułożeniu lub o kącie rozwarcia ślimów znacznie odbiegającym od 90 stopni;	O
		- ślimy o długości ponad ...*.... cm (<i>ustalonej w okręgu</i>) oraz o kącie rozwarcia zbliżonym do 90 stopni;	X
II klasa wieku	5-7 rok życia	- tryki o ślimach z nieprawidłowym skrętem, lub o ślimach wrastających w kark lub żuchwę;	O
		- ślimy o prawidłowym ukształtowaniu i o długości powyżej ....*.....cm (<i>ustalonej w okręgu</i>) oraz ślimy medalowe	X
III klasa wieku	8 rok życia i starsze	- wszystkie tryki o ślimach niemedalowych oraz prawidłowo zrealizowany odstrzał łowny	O
		- tryki o ślimach medalowych pozyskane na odstrzał selekcyjny	X

Ustalenia dodatkowe

1. Za tryka łownego uznaje się tryka w 8 roku życia i starszego o ślimach medalowych
2. Optymalna struktura stada (rodziny) do celowych introdukcji to 9 osobników (1 tryk w 4-5 roku życia, 4 – owce i 4 jagnięta).

Selekcja owiec i jagniąt

Spośród owiec za selekcyjne uznaje się osobniki z urodzeniem oraz w wyrażnie słabej kondycji. Spośród jagniąt jako selekcyjne usuwane są osobniki o słabej kondycji, słabsze z bliźnięt oraz jagnięta męskie o ślimach do 12 cm. W pierwszej kolejności należy również usuwać z populacji owce i jagnięta o widocznych cechach: okulawienia, kaszlące oraz sztuki odstające od stada. Eliminujemy również owce w 10 roku życia i starsze.

Zasady postępowania przy ocenie prawidłowości odstrzału samców zwierzyny płowej oraz zasady postępowania z ocenionymi trofeami łowieckimi**I. Uwagi ogólne:**

- 1) ocena prawidłowości odstrzału samców zwierzyny płowej oraz muflonów - zwana dalej oceną prawidłowości odstrzału - dokonywana jest przez członków okręgowych komisji powołanych przez okręgowe rady łowieckie. Bezpośredniej oceny dokonują składy oceniające powoływane każdorazowo przez zarządy okręgowe, z uwzględnieniem przepisu art. 42 d Ustawy z dnia 13 października 1995 r. Prawo łowieckie (Dz. U. z 2002 r. nr 42 poz. 372 z późn. zmianami);
- 2) właściwymi dla dokonania oceny prawidłowości odstrzału są składy oceniające komisji okręgu, w którym pozyskana została zwierzyna. Zasada ta dotyczy także obwodów łowieckich zarządzanych przez Polski Związek Łowiecki;
- 3) oceny prawidłowości odstrzału dokonywane są w zależności od potrzeb nie rzadziej jednak niż raz do roku;

- 4) o wynikach oceny prawidłowości odstrzału skład oceniający powiadamia zarząd okręgowy, a ten w przypadku stwierdzenia odstrzału ocenionego na punkt lub punkty czerwone, niebieskie bądź żółte, powiadamia zainteresowanego na piśmie;
- 5) od oceny dokonanej przez składy oceniające, z wyjątkiem przypadków za które przyznano punkty żółte, zainteresowanemu przysługuje odwołanie do komisji odwoławczej, w terminie 14 dni od dnia powiadomienia o wynikach oceny;
- 6) w trakcie rozpatrywania odwołania przez komisję odwoławczą winien być obecny przedstawiciel składu dokonującego oceny;
- 7) o końcowych wynikach pracy zespołu oceniającego lub komisji odwoławczej, w przypadku oceny oznaczonej punktem lub punktami czerwonymi, niebieskimi bądź żółtymi, właściwy dla miejsca dokonania oceny zarząd okręgowy zawiadamia zarząd okręgowy właściwy dla miejsca zamieszkania zainteresowanego myśliwego przesyłając stosowne arkusze oceny prawidłowości odstrzału;
- 8) w przypadku stwierdzenia niezgodności odstrzału z zasadami selekcji osobniczej lub naruszenia zasad postępowania z trofeami łowieckimi w stosunku do myśliwego stosowane są kary porządkowe przewidziane statutem;
- 9) kary porządkowe nakłada zarząd okręgowy właściwy dla miejsca zamieszkania myśliwego, na podstawie arkuszy, o których mowa w pkt 7, a w przypadku pozyskania w obwodach łowieckich pozostających poza zarządem Polskiego Związku Łowieckiego także na wniosek zarządu okręgowego właściwego dla miejsca pozyskania zwierzyny;
- 10) o nałożeniu kar porządkowych zarząd okręgowy informuje zarząd okręgowy właściwy dla położenia obwodu, w którym pozyskana została zwierzyna oraz koła łowieckie, których członkiem jest myśliwy, a także koło, w obwodzie którego pozyskana została zwierzyna;
- 11) komisje oceny prawidłowości odstrzału są zobowiązane do trwałego oznakowania trofeum poprzez nawiercanie w prawym moźdżeniu otworu o średnicy 3-6 mm. W przypadku dokonanej oceny na punkty czerwone lub niebieskie odpowiednio oznakowana żuchwa podlega zdeponowaniu przez okres do 6 miesięcy. Wszystkie żuchwy niezależnie od oceny podlegają trwałemu oznakowaniu.
- 12) w uzasadnionych przypadkach takich jak:
  - a) uchylenie się od obowiązku przedłożenia trofeum do oceny,
  - b) świadome wprowadzanie w błąd komisji oceny,
  - c) notoryczne wykonywanie odstrzałów nieprawidłowych i nagannych
 właściwy zarząd okręgowy kieruje sprawę na drogę postępowania dyscyplinarnego przed rzecznikiem dyscyplinarnym.

II. Ocena prawidłowości odstrzału:

- 1) przy dokonywaniu prawidłowości odstrzału zespół dokonujący oceny stosuje poniższą punktację:

- odstrzał prawidłowy	1 pkt zielony	(O),
- odstrzał nieprawidłowy	1 pkt czerwony	(X),
- odstrzał naganny	2 pkt czerwone	(XX),
- odstrzał zrealizowany w klasie wieku niezgodnej z wydanym upoważnieniem	1 pkt niebieski	(N),
- trofea spreparowane niestarannie bądź w sposób uniemożliwiający ocenę	1 do 2 pkt żółtych	(Z-ZZ),
- nie przekazanie trofeów do oceny	2 pkt czerwone	(XX)

- 2) za trofeum spreparowane starannie uważa się trofeum pozbawione tkanki mięsnej i łącznej oraz wybielone, z pełnym uzębieniem – z wyjątkiem ubytków naturalnych.

III.Sankcje

Naczelna Rada Łowiecka postuluje, aby przy wymierzaniu kar porządkowych zarządy okręgowe stosowały poniższe zasady:

A. Nieprzestrzeganie kryteriów odstrzału selekcyjnego

- 1) za uzyskanie 1 pkt czerwonego (X) – upomnienie lub nagana,
- 2) za wielokrotne uzyskanie 1 pkt czerwonego, w obrębie tego samego gatunku w danym sezonie łowieckim lub w dwóch kolejno po sobie następujących sezonach łowieckich, zawieszenie w prawach odstrzału samców tego gatunku na okres od 1 do 2 lat,
- 3) za uzyskanie 2 punktów czerwonych (XX) zawieszenie w prawach odstrzału samców danego gatunku na okres od 1 do 2 lat,
- 4) za uzyskanie wielokrotności dwóch punktów czerwonych w jednym roku w obrębie tego samego gatunku zawieszenie w prawach odstrzału samców tego gatunku na okres 2 lat,
- 5) za nie dostarczenie trofeum do oceny zawieszenie w prawach odstrzału samców zwierzyny płowej na okres 2 lat.

B. Niestaranna preparacja trofeów lub dostarczenie trofeum w stanie uniemożliwiającym dokonanie oceny.

- 1) za uzyskanie 1 pkt żółtego (Z) upomnienie lub nagana,
- 2) za uzyskanie 2 pkt żółtych (ZZ) lub wielokrotności punktu żółtego w danym sezonie - zawieszenie w prawach odstrzału samców zwierzyny płowej na okres 1 do 2 lat.

C. Nieprzestrzeganie zasad odstrzału strukturalnego

- 1) za uzyskanie 1 pkt niebieskiego (N) upomnienie lub nagana,
- 2) za uzyskanie w danym sezonie wielokrotności punktu niebieskiego - zawieszenie w prawach odstrzału samców zwierzyny płowej na okres 1 do 2 lat.

IV. Przepisy przejściowe:

- 1) w związku z art. 4 Ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy prawo łowieckie (Dz. U. nr 172 poz. 1802) **do czasu uchwalenia nowego statutu Polskiego Związku Łowieckiego za naruszenie zasad selekcji osobniczej, odstrzału strukturalnego oraz postępowania z trofeami łowieckimi stosuje się sankcje przewidziane w §11 ust. 3 i §21 ust. 1 statutu Zrzeszenia;**
- 2) kary porządkowe stosują:
  - a) w stosunku do członków kół łowieckich – zarządy kół,
  - b) w stosunku do członków niestowarzyszonych – właściwe zarządy okręgowe
- 3) do czasu uchwalenia nowego statutu Zrzeszenia arkusze oceny, o których mowa w części I. pkt 7, przesyłane są do:
  - a) zarządów kół łowieckich w przypadku dokonania odstrzału przez członka koła,
  - b) właściwych zarządów okręgowych w przypadku dokonania odstrzału przez członka niestowarzyszonego.